

I. I. U.

II

1291

L

N. IORGA

CONTRA DUȘMĂNIEI
≈ DINTRE NAȚII ≈
ROMÂNII ȘI UNGURI

BUCUREȘTI

1932

N. IORGA

CONTRA DUȘMĂNIEI
≈ DINTRE NAȚII ≈
ROMÂNII ȘI UNGURI

BUCUREȘTI

1932

Contra dușmăniei dintre nații

— Români și Unguri —

De aproape o sută de ani se hrănește o ură neîndreptățită între două popoare, care locuiesc, în parte, pe aceleași teritorii, care au în multe privințe același fel de viață, a căror istorie a fost supt multe raporturi împletită, care au de îndeplinit, pe locurile unde sânt, aceiași misiune și în fața cărora se găsesc aceleași primejdii. Este vorba de Români și de Unguri.

Toată această operă de învrăjbire se sprijină, înainte de toate, pe anumite interese, mai puternice din partea unora, cari se țin de nația ungurească, fără să fie, de multe ori, de același sânge cu dânsa ; dar ațâțările urii, pentru motive de sânge, între două popoare, este lucrul cel mai neîntemeiat și cel mai neîngăduit de pe lume.

Fiecare om care vorbește o limbă, care se împărtășește cu alții de amintirile aceluiași trecut, care s'a deprins a trăi cu oameni de același fel cu dânsul în ceia ce privește înfățișarea și felul de a vorbi are nu numai dreptul, dar datoria de a iubi, înainte de toate, poporul a căruia este aceasta limbă și această amintire istorică. Dar pentru aceasta el nu trebuie să-și închipuie că, fiind altfel de om decât este altul, nu este în rândul întâiu un om, având toate datoriile firești față de alți oameni, cari vorbesc altă limbă, cari își amintesc de alte lucruri și cari pot să aibă, une ori numai pentru o bucată de vreme, alte ținte de urmărit. Și, dacă se uită cineva până la adevărata origine a fiecăruia, își va da samă, pe basa amintirilor de familie sau actelor

scrise, că una este rasa cuiva și alta este limba pe care o vorbește și amintirile de care se ține. Nu că aș încerca să scad valoarea vorbirii unei limbi, prin care se alcătuieste sufletul însuși al celui care o întrebuintează, ori că aș desprețui acele amintiri pe care, scriind povestea neamului meu, m'am deprins a le venera și iubi.

Dacă este un lucru foarte greu, pentru o bună parte dintre Români, cercetați de aproape, să spună că nu există la ei un puternic amestec de sânge sau chiar legături mai strânse cu un alt popor, în schimb nu este nimic mai rar decât să se găsească, în teritoriile locuite de Unguri, la Nord, la Sud, la Răsărit, la Apus, Unguri cari să facă parte din neamurile fine și tracice care, la sfârșitul veacului al IX-lea, s'au așezat în aceste ținuturi, unde până atunci fuseseră alte seminții, slave și romanice. Orice cercetător antropologic, adevărat dintre aceia cari cercetează forma capului și alte semne osebitoare ale națiilor, va găsi îndată la o mare parte din poporul unguresc o depărtată obârșie slavă și, în ceia ce privește Ardealul și părțile vecine, strămoșii, mai ales pentru clasa nobiliară, sânt și dintre Români, cari, în puterea împrejurărilor, într'un anumit moment, au părăsit limba înaintașilor lor și felul de viață al acestora, iar mai ales religia răsăriteană de care se țineau până atunci.

Așa fiind, eu cred că fac o faptă folositoare omenirii în genere și în deosebi acestor două popoare, dintre care pe unul îl iubesc, fiind al meu, iar pe celălalt îl respect pentru opera istorică pe care a îndeplinit-o și pentru marile însușiri pe care le-a păstrat și până acum, arătând câtă zădărnicie este în motivele istorice ale acestei uri, cât de multe sânt momentele în care întregul popor, de o parte sau de alta, sau numai anumite elemente din acest popor, s'au găsit împreună pentru a îndeplini o faptă politică sau culturală și ce urmare ar trebui să iasă de aici pentru viața mai departe a unei nații, oricare ar fi forma Statului.

Și, fiindcă este vorba de State, într'o vreme în care

mulți își închipuie că lucrul de căpetenie sânt granițele, care une ori înseamnă, cum este cazul cu privire la România, o dreptate istorică și națională, pe care au săvârșit-o sforțările uneori de peste o mie de ani, pentru a ajunge la recunoașterea ei, dar alte ori sânt tăiate numai cu sabia năvălitorilor sau însemnate cu condeiul diplomaților, este bine să înțeleagă fiecare că lucrul de căpetenie nu este unde se găsește soldatul și vameșul la graniță, ci întinderea locurilor pe care le ocupă viața unui popor în toate domeniile.

Dacă pe un teritoriu care se găsește supt un anumit steag o nație vrednică, desfășoară, ca muncă, economie, înaintare sufletească, o viață mai puternică decât a poporului al căruia este steagul, paguba care iese din pierderea hotarelor este mult mai mică decât și-o închipuie cineva, cum, pe de altă parte, dacă un popor câștigă anumite hotare și nu ar fi în stare, — ceia ce nu este, sânt incredințat, cazul pentru Români —, să umple hotarele pe care le-a câștigat prin tratate, nu numai cu faptul locuinții acelora cari atârnă de acest popor, dar și cu valoarea lor în toate rosturile, de sigur că însemnătatea hotarelor este foarte mult scăzută. De unde iese această învățătură că, în loc ca fiecare să-și pregătească arme, fățișe sau ascunse, pentru a vărsa sângele vecinilor, în vederea căpătării unor hotare mai întinse, mult mai îndreptățit și folositor lucru este să se cultive pe sine însuși, și așa făcând, să capete un mai mare loc pe lume.

Dacă un popor ca Francesii, Englesii, Germanii, Italianii ar avea ca granițe un pământ foarte îngust, totuși și oamenii dintre aceste hotare ar fi cei d'întăiu din omenire ; nimeni nu ar putea să împiedece poporul frances, engles, german sau italian să-și păstreze în cea mai mare parte rostul pe care-l are în viața de astăzi a lumii și să-și pregătească o situație mai mare și o mai largă întregire de hotare în cuprinsul tuturor popoarelor.

I.

Se știe de toată lumea că Ungurii au venit în seminții sau triburi pe la sfârșitul veacului al IX-lea, din pământuri care se găsesc în partea răsăriteană a stepei rusești sau în părțile asiatiche vecine cu dânsa. S'a înlăturat de mult părerea că ei ar fi coborâtorii de-a dreptul ai Hunilor. O mare parte din năvălitori era de origine finesă, alta de același sânge cu Turcii. Imensa parte a acestui popor a ieșit însă dintr'un amestec făcut după năvălire. Așa încât pământurile ocupate de Statul unguresc nu au fost luate de o nație formată, ci nația s'a format, și în ceia ce privește năvălitorii, după aflarea pe pământul pe care au ajuns să-l ocupe. Cum am spus și mai sus, sânt foarte puțini Unguri cari să semene astăzi cu Turcii și Finesii de pe la anul 880. Doar prin Secuime dacă se găsește câte o față mică, palidă, cu un aier cam bătrâncios, care să amintească pe cuceritorii de atunci.

De fapt, poporul unguresc s'a alcătuit, ca multe popoare din Europa, nu numai din amestecul între diferitele seminții cuceritoare, dar dintre acești cuceritori și dintre rasa supusă pe care au găsit-o. Pe teritoriul Dunării mijlocii, în ținutul Panoniei, unde se găsește Capitala de astăzi a Ungariei și unde este rostul central al acestui neam, se găsea un Stat slav foarte întins, sprijinindu-se, sus pe Boemia, care își avea și un port la Marea Baltică, în Königsberg, care se chema și Craloveț, iar, jos, pe pământurile sârbo-croate. Statul acesta morav, foarte înaintat, având și liturgia catolică în limba sa, a fost desființat de așezarea Un-

gurilor, dar aceasta nu înseamnă că Ungurii au venit cu un Stat nou, ci ei s'au aciuat pe locul Statului morav. Și populația slavă de acolo s'a amestecat îndată cu populația cuceritorilor. Orice om care știe să privească fețele omenești își poate da samă foarte ușor de acest fapt. Ici și colo elemente germanice, găsite în marginea acestor părți, au intrat și ele în cazanul topirii din care a ieșit frumoasa rasă ungurească de astăzi; iar, pentru Slavi, ei se așezaseră pe un pământ romanizat de foarte multă vreme: unii Slavi desnaționalizați de năvălitorii lui Arpad erau deci ei înșiși de origine romanică, prin urmare de același neam ca și întemeietorii neamului românesc, din Carpați la Dunăre. Fiindcă — aceasta s'o știe oricine — nimic nu este mai greu decât să nimicești rasa cea veche a unei țeri și nimic nu este mai ușor decât păstrarea acelei rase vechi, de și cu altă limbă, cu alte așezăminte și supt alt nume.

Este sigur că un naționalism unguresc, plin de ură împotriva străinilor și încercând să-i aducă silnic la tovărășia cu nația ungurească, așa cum este astăzi, nu-și găsește obârșia în năvălitorii de atunci. Ei erau oameni cu o cultură însemnată, dar mai prejos de aceia a creștinilor europeni, așa încât, cu bunăvoință față de toți supușii, cari li arătau drumul, cari li dădeau mijloacele de hrană, cari luptau alături cu dânșii, cari erau gata să li dea toate înlesnirile și să li facă tot ajutorul, ei au înțeles să întemeieze un Stat pentru dânșii în rândul întâiu, dar fără niciun gând de a înlătura de la tovărășie neamul, așa de folositor, pe care-l găsiseră acolo.

II.

Ungurii nu au intrat de la început în Ardeal. Nici nu aveau de ce. Erau puțini la număr, și li ajungeau pământurile așa de întinse pe care le ocupaseră. Pe de altă parte, la început ei erau vânători sau pescari, și nu este loc mai potrivit pentru alergarea cailor și pentru căutarea hranei în ape decât această Panonie câștigată de la Moravi. Ardealul era pe vremea aceia o țară de păduri. Și se întreabă cineva, cum Finii, cari erau deprinși cu bălțile cele mari, — Balaton-ul din Ungaria este numit după numele slav de : baltă — și Turcii, cari erau vânători, deprinși să-și încure caii în stepe, puteau să aibă dorința de a se așeza în desigurile de copaci milenari cari ocupau pământul ardelenesc.

Patima pe care o au multe neamuri astăzi de a-și întinde hotarele chiar peste pământurile nefolositoare nu exista pe vremea aceia. Cineva făcea războiu pentru pradă sau pentru câștig, pentru puțința de a-și crește mijloacele de hrană prin ceia ce dădea pământul sau țineau la îndemână oamenii. Dar, dacă, în părțile de dincoace de Tisa, pe ale cărui maluri amândouă de sigur că au fost de la început și pescari maghiari, pământul nu era deschis pentru cultură și pentru începuturile plugăriei, pentru care Ungurii vechi nu au nici cuvintele corespunzătoare, locuitorii sămănați prin poienele Ardealului erau puțini la număr, trăind în sate, fără niciun fel de bogăție orășenească, așa încât ei puteau fi întrebuințați numai ca niște aliați întru apărarea hotarelor de Răsărit de către barbari.

Așa fiind, numai prin anul 1100 se găsesc dovezi se-

rioase despre stăpânirea Ungurilor în părțile de la Răsăritul Tisei și mai ales în părțile dincoace de munții apuseni ai Ardealului. Aceasta nu o spun numai Români, ci și istorici sași, cari scriu cel puțin cu nepărtenire față de Unguri, dacă nu cu un sentiment de priință față de aceștia (vorbesc, înainte de toate, de Sașii din generațiile mai vechi). Când au intrat în părțile care erau să se cheme Ardealul și care Ardeal de altfel nu s'a întins decât până la hotarele părților românești rămase fără stăpân străin, adecă Țara Oltului și Țara Bârsei, ei au avut un singur gând: să întărească prin cetăți de graniță stăpânirea lor asupra pământurilor până la hotarele cărora ajunseseră. Cum Moravii împrumutaseră de la un Stat mai vechiu decât al lor, al Francilor, strămoșii Francesilor de astăzi, cari cuceriseră Europa centrală și răsăriteană cu armele și așezaseră pretutindeni cetăți cu pârcălabi și episcopi, urmașii regelui Ștefan cel Sfânt au făcut același lucru și în pragul Ardealului. Aici au găsit o cetate, odinioară slavă, pe urmă românească, Belgradul, Cetatea Albă, precum un alt Belgrad îl luaseră de la Moravi și făcuseră din dânsul Cetatea-de-Scaun (Székes-Fehérvár), și în acest Gyula-Fehérvár al Ardealului, care s'a alcătuit atunci ca provincie a regelui, au așezat un episcop latin, apusean, și un număr oarecare de ostași, așa-numiții iobagi, adecă țerani din partea locului, lăsați liberi să îndeplinească sarcina de apărare. Fără de existența acestor iobagi, ar fi fost cu neputință să se întemeieze și păstreze aceste graniți, târziu cucerite și amenințate neconținut de neamurile turcești, rămase păgâne, din Răsărit.

Lupta aceasta se dădea, prin urmare, în rândul întâiu, nu între Unguri și locuitorii mai vechi ai părților de dincoace de Tisa sau de peste munții apuseni din Ardeal: ea se dădea între creștini și păgâni, precum tot între creștini și păgâni se dăduse lupta între Francii de cari am vorbit mai sus și între Saxonii din Germania sau Avarii și Hunii din Panonia.

Deosebiriile naționale, de care vorbim așa de mult

astăzi și care lasă urme așa de adânci în sufletul nostru, nu aveau pe atunci niciun fel de valoare. Nu se poate vorbi de Unguri învingători ca Unguri și de Români învinși ca Români. Și este nebun cine își închipuie că de atunci trebuie să pornească ura între aceste două popoare, găsind astfel o îndreptățire în împrejurările istorice.

Ungurii cei vechi erau, fără îndoială, păgâni, fără să știm, decât foarte slab, care era acest păgânism, din care a rămas doar numele maghiar pentru Maica Domnului. Dar așa erau împrejurările atunci, încât în Europa nu putea să rămână nimeni fără să treacă prin apa botezului. De aceea, supt anumite influențe, în special de la Germanii din Bavaria, dar care erau fără îndoială datorite în cea mai mare parte și locuitorilor celor vechi, — cum s'a întâmplat în Balcani cu creștinarea Bulgarilor-Turci așezați peste Slavi cari nu erau alții decât Romanii și vechii Traci slavisați —, Ungurii s'au făcut creștini.

Dar creștinarea lor se datorește și unui amestec de-a dreptul și hotărâtor al Sfântului Scaun din Roma. Acesta, socotindu-se îndeplinitorul voinții lui Dumnezeu pentru a aduce pe toată lumea în Biserica lui Hristos, întrebuițase la început pe Francii lui Carol-cel-Mare ca să supună cu sabia lor pe toți necredincioșii. Dar, de la o bucată de vreme, prin împărțiri lăuntrice și prin alte păcate, Statul carolingian nu a mai fost în stare să îndeplinească o sarcină apostolică. Și atunci Sfântul Scaun s'a gândit cui să-i încredințeze apostolatul acesta în Răsărit, pentru că regii germanici, cari înfățișau numai o parte din moștenirea lui Carol-cel-Mare, nu erau în stare să-l îndeplinească decât doar dincolo de râul Elba și de-a lungul Mării Baltice. Papa a stat un timp la îndoială între Poloni și Unguri, întrebându-se cui trebuie să i dea Coroana aceasta apostolică, în care se cuprindea datoria de a lupta și împotriva păgânilor și împotriva creștinilor neascultători de Roma. La urmă a dat-o lui Ștefan, care până atunci fusese numai Voevod, cum era obiceiul la Slavi și la Români, și purta numele de Vajk, de o potrivă cu numele luat

și de Români de la Slavi, de Voicu, a cărui însemnare nu este alta decât „lup“. = *lup!*

Așa încât, atunci când regii unguri, biruind cu desăvârșire pe păgânii din însăși țara lor, foarte îndărătnici timp de o sută de ani, au ajuns în părțile locuite de Români și de unele rămășițe de Slavi încă neromanisați, ei veniau într'o mână cu sabia, dar în cealaltă cu crucea latină, care *aceasta* era steagul războiului lor, și nu un steag național. Cine dintre Români a vrut să treacă de la vechea credință răsăriteană, pe care o primiseră și unii dintre Unguri, în țara cărora până mai târziu s'au găsit mănăstiri ortodoxe, a intrat de drept în clasa stăpânilor.

Tot așa s'a întâmplat, de altfel, și la alte popoare de origine turcească, ca Turcii otomani, cari, când s'au așezat în Europa răsăriteană, erau puțini și nu doriau nimic mai mult decât să-și alipească elementele găsite, pentru întemeierea și întărirea Statului lor. Turcii, fiind musulmani, de și nu chiar de prea multă vreme, oricine dintre Greci, Slavi, Albanesi sau Români se învoia să treacă măcar de formă la legea lor musulmană se împărtășia de aceleași drepturi de a face războiul și de a cârmui ca și Turcul cel mai adevărat, cu strămoșii veniți din mijlocul Asiei Centrale.

Mai târziu s'a scris povestea intrării Ungurilor în Ardeal, dar Cronica în care se povestește aceasta este târzie și mulți o așează, cu dreptate, după anul 1200, prin urmare la trecerea de cel puțin o sută de ani după așezarea episcopului catolic la Bălgrad. Scriitorul, care cunoștea atunci alte timpuri, s'a îngrijit să spună că în această țară erau o mulțime de Voevozi români și bulgari. Căci pe vremea aceia se întemeiase, și cu ciobanii din Balcani, o Împărăție slavă, dincolo de Dunăre, care în unele momente și-a întins puterea și asupra unor anumite puncte de pe malul din față, fără ca aceasta să fi avut, vre-odată, o adevărată însemnătate. Și între Voevozii aceștia și între Ungurii de un singur fel s'ar fi dat lupta și s'ar fi făcut apoi înțelegeri, și astfel locuitorii cei vechi s'ar fi lăsat biruiți și stăpâ-

niți de cei veniți peste ei. De aici numele unui „Gelu“ și ale altor Voevozi, ardeleni sau bănățeni, în cari cei mai mulți dintre istorici nu mai cred astăzi de loc, astfel de nume fiind luate din cântecele de biruință pe care le iscodește orice popor cu privire la isprăvile sale din trecut, dar în care nu se cuprinde decât o foarte mică parte de istorie adevărată.

Am spus lucrurile acestea ca să se înțeleagă că la începutul conviețuirii dintre Români și Unguri, în Ardeal și în părțile vecine, nu a fost niciun războiu național, fiindcă nici de o parte, nici de alta, nu era conștiința națională.

Din partea Ungurilor a fost îndeplinirea unei misiuni creștinătoare, unificatoare cu Biserica romană, care i-ar fi putut duce și până la marginea Europei și până la regiunile cele mai vechi ale lor din Asia, dacă ar fi avut mai multă putere, iar, din partea Românilor, a fost, față de Unguri, ca și mai târziu față de Sași, o primire binevoitoare, ca din partea unor oameni cari făceau plugăria ici și colo, dar cari se îndeletniciau, înainte de toate, cu creșterea vitelor și cari, când erau plugari, nu puteau să vadă în Unguri, abia câștigați pe alocurea pentru agricultură, niște năvălitori lacomi, doritori să ia o parte din pământul pe care locuitorii cei vechi îl deschiseseră pentru cultură.

III.

Pământul acesta ardelean se cerea întâiu apărat și pe urmă făcut mai folositor, printr'o populație mai deasă și mai înaintată.

Regii unguri au avut această îndoită purtare, păstrând înaintea ochilor, mai presus de toate, acea misiune de regi apostolici, care i-a dus mai târziu și dincolo de Carpați, în viitoarele Principate, Țara-Românească și Moldova, și dincolo de Dunăre, în părțile sârbești și bulgărești, unde au ajuns un timp să fie stăpânitori de pământuri destul de întinse, pe care nu le-au putut păstra.

Granița răsăriteană de către barbari, cari roiau dincolo de Carpați, venind din fundul stepei, fără a stăpâni pământul, ci supuind la dijmă și la alte ajutoare pe locuitorii cei vechi, nu a fost apărată de la început de Secui, al căror nume nu înseamnă altceva decât „locuitori de județ”, cum și Românii își aveau viața lor cea veche orânduită tot pe județe, adecă pe bucăți de pământ unde Scaunul de judecată îl avea un om ales dintre ceilalți, pentru a îndeplini această sarcină, mai însemnată decât oricare alta pentru legăturile dintre oameni.

Sânt, adevărat, Secui, de și în număr mic și în alte părți ale Ungariei. Dar despre Secuii din cele Trei Scaune (Scaunul de județ, adecă județul) nu se vorbeste decât după anul 1200, și vom vedea îndată căror împrejurări li se datorește așezarea lor pe latura apuseană a Carpaților.

La început, prin urmare, iobagilor, ca aceia de la

Bălgrad, ca aceia cărora li s'a dat în samă ocrotirea ocnelor din Dej, sau de lângă Sibiiu, sau a altor locuri însemnate pentru păstrarea țerii, li-a fost încredințată apărarea: acestui fel de locuitori mai vechi, cari erau, precum am spus, și de foarte veche origine românească.

Părerea că Românii ar fi venit mai târziu din Peninsula Balcanică nu este întru nimic întemeiată, și iată de ce.

Romanii străbătuseră de mult în Peninsula Balcanică și trecuseră chiar Dunărea, când Împăratul Traian s'a hotărît să pună capăt Statului dacic al unui Decebal, care era puternic nu numai prin el însuși, ci prin faptul că în jurul lui se strângeau toate semințiile barbare, sarmate sau germanice.

Dacia a fost cucerită, și oameni din mai multe părți ale Împărăției au fost așezați acolo, păziți efectiv de soldații romani: negustori și industriași din deosebitele provincii ale Împărăției.

Dar a venit o vreme grea pentru Romani: Barbarii din Orient înaintau neconținut către părțile de Miazăzi și de Apus. Este o greșeală să se creadă că ei urau Roma și că Roma se uita cu groază la dânșii. De fapt, Roma cu stăpânirea ei se întindea de drept asupra lumii întregi; barbarii erau plini de respect față de civilizația Romei și cu ea erau în stare să încheie tot felul de învoielii în ceea ce privește viața la hotarele Împărăției sau pe pământul chiar al acesteia. Nu se poate vorbi de o spaimă care ar fi cuprins pe Romani, pe la 270, înaintea Goșilor germani. Că Aurelian și-a retras legiunile dincolo de Dunăre nu însemnează că el înțelegea să părăsească o țară, ci era numai o retragere de front, ca acelea care s'au făcut în timpul marelui războiu, Împărății fiind gata totdeauna să se întoarcă, așa cum au făcut-o de multe ori în cursul veacurilor.

Barbarii erau așezați pe pământul Daciei nu ca niște dușmani, ci ca niște oameni legați de Imperiu prin îndeplinirea unei sarcini de grăniceri. Astfel putea să fie cineva Roman și supt Goși și cu atât mai mult în

părțile părăsite de Împărați, unde veniau să se așeze Goții. Dincolo de Dunăre nu era siguranță mai mare față de năvălirile barbarilor, a căror țintă era să ajungă la Constantinopol, iar Dunărea, cum o știe oricine, se poate trece oricând, în mijloc de iarnă, sau și altfel, pe luntre. Pe de altă parte, nu pleacă ușor omul care își are pământul lui, și nici ciobanul nu se poate muta, pentru că viața lui este împărțită între sălașul de vară și de iarnă al oilor sale, și acela care este deprins, ca Mocanii azi, în țara noastră, să treacă de la munte la baltă și de la baltă la munte nu poate găsi în Balcani decât tocmai în fund, în Tesalia, o țară potrivită pentru condițiile înseși în care se face păstoritul.

În Balcani a fost, de sigur, încă din timpuri mai vechi, o mare populație românească, și atâția Sârbi de astăzi nu sânt altceva decât vechi elemente romanice slavizate. Dar de aici nu iese că toți Romanii cei vechi ar fi trecut dincolo de Dunăre, ar fi stat o mie de ani și după o mie de ani s'ar fi întors înapoi. Nu aveau de ce să plece. În Balcani erau căutați ca iarba de leac, și Craii sârbi nu știau cum să lăpregătească mai bine sălașuri ca plugari pe pământul mănăstirilor întemeiate de dânsii.

Stăpânitorii greci, sârbi și bulgari erau de aceeași lege cu Românii. Și, pe atunci, a trece în țara unui stăpânitor de altă religie era un lucru mult mai primejdios decât a te muta de sub stăpânirea altuia.

Pe la 1200 și 1300, regii unguri, potrivit cu însăși menirea Coroanei lor, aveau datoria de a aduce pe oricine la credința catolică. Românii din Balcani nu aveau nicio dorință, fiind legați de credința lor veche, precum se dovedește și astăzi de clasele populare ale acestui popor, să treacă de voie, sau mai ales de silă, la altă credință. Dacă ar fi trecut din Balcani, atunci ar fi găsit între Dunăre și Carpați locuri așa de largi, încât nu ar fi fost nevoie să se strecoare prin trecătorile munților ca să-și găsească o nouă patrie pe pământul regilor.

Dar, în această parte, populația se dovedește foarte rară pe la 1300. O încercare de a face un Stat românesc în Vlașca și în Dobrogea, încă de la anul 1000, nu a izbutit. Și întemeierea adevăratei vieți de Stat a Românilor a pornit nu de la Dunăre către munte, ci de la munte către Dunăre.

Și, încheind aceste lămuriri, cu care m'am simțit dator față de o patimă care nici astăzi nu vrea să se liniștească, ei bine, dacă s'ar fi mutat toată mulțimea aceasta de oameni, pe o vreme când sânt cronici, care povestesc și cele mai mici schimbări politice, cum este cu putință ca niciun rând să nu se găsească nicăiri în însemnările oamenilor din acea vreme ?

Da, Români au găsit în Ardeal Ungurii și, alături cu episcopii, cu pârcălabii regelui apostolic, Români au urmat și mai departe să apere un pământ care fusese totdeauna al lor.

Iobagii de la început au ajuns să piardă din ce în ce însemnătatea lor, dar în sufletul oricărui Român a rămas o amintire din vremurile când ei erau ostașii și nobilii acestei țări. De aici vine că, și supt cea mai grea apăsare, care nu a fost națională, ci socială, ei au păstrat acele mari însușiri de demnitate omenească, prin care se dovedesc neamurile care au fost odinioară stăpâne.

Dar numai cu Români din țară și cu mici cete de Unguri răspândite de-a lungul Ardealului, căci nicăiri nu întâlnim șiruri care înaintează, ci numai insule sămănate, și cu populație străină la mijloc în masse mari, nu putea să se facă un adevărat câștig regelui. El a adunat, prin urmare, oameni de pretutindeni, chemându-i, cu privilegii speciale, pentru a-i întrebuința în același timp și ca locuitori, și ca învățători în ceia ce privește cultura, și ca apărători ai provinciei dobândite.

De aceia s'au adus de la depărtatul mare râu al Rinului, din părțile de sus și mijlocii ale acestei întinse ape, săteni germani cu sânge amestecat, între înaintașii lor găsindu-se și Gali și Romani, și acești săteni, cari

urmau marea mișcare de atunci, de la Apus la Răsărit, au fost așezați în deosebite părți ale ținutului ardelenesc.

Pe pământul care li se dăduse, se aflau și Români, cari s'au împărtășit de situația oricui se afla supt oblăduirea acestor oameni cu drepturi deosebite.

Legătura dintre Sașii din satele mari, ajunse pe urmă a fi orașe, de pe urma înlesnirilor de negoț, și dintre Români arată foarte bine, precum o arată și felul de îmbrăcăminte al Sașilor și multe însușiri ale lor, că Românii de pe pământul regelui, încredințat Sașilor de pe *fundus regius*, nu erau venetici chemați de aiurea, fiindcă atunci nu ar fi știut Sașii cum să li dea mai multe drepturi, așa cum se face unor coloniști, ci tocmai așezămintele lor, din care nu lipsesc însă și anumite așezăminte îndătinute, pe care Sașii le-au respectat, dovedesc că ei au fost oamenii găsiți aici, pe cari noii veniți i-au întrebuițat ca să afle de la dânșii taina pământului și a cerului, a felului de viață, felul cum se pot trage foloase din înlesnirile pe care nu le cunoscuseră aiurea.

Sătenii sași erau priviți ca luptători. Cum în cursul vremurilor s'a dovedit că ei nu ajung, regii unguri s'au gândit să aducă ostași mai deprinși să lupte cu barbarii, oameni cari, înainte de toate, aveau o alcătuire militărească. Și pentru aceasta, precum mai târziu au chemat din Locurile Sfinte, din Palestina, pe cavalerii francesi ai Sfântului Ioan, Ioaniții sau Ospitalierii Spitalului Sfântului Mormânt, și au încercat să-i așeze în Oltenia, dar nu s'au putut înțelege cu dânșii, tot așa, pe la 1200, au aciuat în Țara Bârsei pe Cavalerii germani ai Spitalului Sfintei Marii, așa-numiții Teutoni, cari aveau dreptul să se întindă și de o parte a Carpaților și de cealaltă. Lor li se datorește Brașovul, ajuns apoi Orașul Coroanei (Kronstadt), și așezările de la Câmpulung și de la Milcov. Cum pe atunci rătăciau prin Muntenia cete de Cumani, de rasa Turcilor, rămași încă păgâni, ei au trebuit să apere pe episcopii cei noi ai Cumanilor. Dar, cum acești

cavaleri nu erau așa de supuși ca Sașii, regele i-a silit, cu toată ocrotirea Papei întinsă asupra acestor luptători închinați lui, să părăsească pământurile pe care se așezaseră o bucată de vreme. Dar Cavalerii grămădiseră oameni de pretutindeni la granița răsăriteană: în rândul întâiu Unguri, dar și unii Români din masa veche a populației românești din văile Carpaților, pe cari nimeni și nimic nu i-a putut înstrăina din sălășurile lor cele vechi. De acolo se trag Secuii de astăzi, rămași după plecarea Teutonilor în sama regilor. Câte un loc întărit, care mai păstrează numele Maicii Domnului, Marienburg, Feldioara românească, sau atâtea sate cu nume de sfinți din Secuime arată încă în ce împrejurări și supt ce oblăduire, ostășească și religioasă în același timp, s'au făcut așezările acestea.

Încetul pe încetul, foarte mulți dintre Români de credință răsăriteană cari erau așezați aici ca grăniceri s'au pierdut, ca religie întâiu, apoi ca limbă, dar nu și ca neam, în rândurile Secuilor din cele Trei Scaune.

Așa ajungem până către sfârșitul părții din Istoria Românilor care se chiamă veacul de mijloc.

În tot acest timp se poate vorbi de lupta între păgâni și creștini, de întrecerea între Biserica Apusului, înfățișată de regii unguri, și între Biserica Răsăritului, de care se țineau locuitorii vechi, se poate vorbi de împărțiri de pământuri între locuitorii cei vechi și noii veniți, dar de sentimente naționale, de luptă, pentru ca un neam să nimicească pe celalt, de ura unora, cari vorbesc o limbă, împotriva celor cari se slujesc de altă limbă, de așa ceva numai oamenii din zilele noastre, orbiți de patimă și călăuziți de neînțelegeri, pot să se folosească pentru scopuri rele care au adus și poate vor aduce încă atâtea nenorocire în omenire.

IV.

Împotriva neamurilor păgâne rătăcitoare din Răsărit, popoarele așezate de la Apusul Carpaților, toate popoarele de acolo duseseră o luptă de câteva veacuri.

Ce lucru era mai firesc decât ca, atunci când, pe la jumătatea veacului al XIV-lea, de pe la 1350, au răsarit în partea de Miazăzi și restul Europei Turcii otomani, întâiu ca ostași cu plată ai Împăratului din Constantinopol, apoi ca stăpâni prădători ai tuturor drumurilor de negoț, aceleași popoare creștine și așezate, deprinse a trăi unele lângă altele, să se unească supt călăuzirea regilor apostolici ai Ungariei, păzitori ai creștinătății în aceste părți, pentru a se împotrivi păgânătății asiatice, care se îndrepta împotriva lor?

Pentru sarcina aceasta de apărare erau la îndemână, nu numai Românii din Ardeal și din părțile vecine, dar și două Țări Românești, care tocmai atunci, în legătură cu drumurile mari de negoț, se alcătuiseră și asupra cărora, la început, regele Ungariei, care nu cucerise însă niciodată acest pământ, își însușise anumite drepturi, pe care nu era în stare să le prefacă în stăpânire adevărată.

După năvălirea cea mare a Tatarilor, cu o sută de ani înainte de a Turcilor, regele Ungariei trebuind să fugă până la țărmul Mării Adriatice, când s'a simțit nevoia de a se apăra împotriva unei întoarceri a acestui neam, hrisovul de așezare al Cavalerilor Ioaniți pomenește dincoace de Carpați de Românii așezați în județe, având în frunte juzi sau cnezi, unii dintre dânșii fiind chiar Voevozi, cutare atârnător de Coroana ungară, iar cutare altul liber.

Aşa a fost, la Răsărit de cetatea ungurească a Severinului, adecă a Sfântului Severin, cu Ioan şi Fărcaş, adecă Vâlcea, de la care numele judeţului românesc al Vâlciei ; aşa a fost în valea Jiului, până în părţile Haţegului, cu fraţii Litovoiu şi Bărbat ; aşa a fost, de sigur, cu acel Roman, de la care vine numele ţinutului românesc Romanaţi, şi, dincolo de Olt, cu Seneslav, din vechea cetate a Argeşului, la Poienari, a cărui stăpânire era mărgenită numai de pădurile cele mari ale Cumanilor la Miazăzi, Delî orman (Teleormanul de astăzi), de vechea Vlaşcă, stăpânită, undeva, de dincolo de Dunăre, de ţinutul de ţerani liberi ai Muscelului, în mijlocul căruia Teutonii îşi întinseseră stăpânirea peste satele din Câmpulung, şi de acel drum de la Braşov la Brăila, prin părţile de ocne ale Slănicului, asupra căruia regii Ungariei, o bucată de vreme, şi-au însuşit un drept, legând această Prahovă de Ținutul catolic al Milcovului şi de ocnele celelalte de la Bacău.

Regele a vrut să facă împotriva acestor juzi şi Voevozi ceia ce făcuse împotriva Cavalerilor Teutoni, adecă să ia ţara în deplină stăpânire. Şi, atunci, ţara lui Litovoiu şi Bărbat s'a sfărâmat printr'o înfrângere pe care o pomeneşte, în părţile Inidoarei, Râul lui Bărbat ; Domnii din Argeş au fost moştenitorii lor.

S'a întemeiat astfel Marele Voevodat şi Domnia, cu drept împărătesc deplin asupra *tuturor* Românilor, „a toată Țara-Românească“. O nouă dinastie, purtând numele, de origine cumană, de Băsărabă al întemeietorului ei, a ajuns destul de puternică pentru a-şi întinde stăpânirea, către sfârşitul veacului al XIV-lea, până la Brăila, la Giurgiu şi la Nicopol, în stare chiar, prin înţelegere cu Sultanii de la Adrianopol, să stăpânească şi oraşele de pe malul celălalt al Dunării, ca Vidinul, Nicopol, Silistra, Vicina, de la Dunărea-de-jos, şi Chilia dintr'un ostrov al gurilor râului.

Iar, la o jumătate de veac, din Maramurăş, care era un ţinut lăsat pe seama cnezilor şi Voevozilor români, cavaleri ai regelui Ungariei, din neamul cavaleresc al Angevinilor, care se aşezase în veacul al XIV-lea în

Ungaria, s'a coborît, pentru a întări granița răsăriteană, apărută până atunci de Sașii din Bistrița și din Brașov și de Secui, un Dragoș, cu fiul său Sas, cari au fost înlăturați de alți Români, rămânând ai lui Dragoș, până târziu, cu mănăstirea lor ținătoare numai de Constantinopol, între cei mai mari stăpânitori ai Ungariei: a ajuns astfel, pe la 1490, un Dragfy, Bartolomeiu, Birtoc, adevărată căpetenie de margene în aceste părți răsăritene. Dar, dacă neamul lui Dragoș și a păstrat rosturi maramurășene și, mai întinse, în Ardeal, el a pierdut stăpânirea de la Răsăritul Carpaților, pe apa Moldovei, avându și reședința în vechea cetate de mine de argint a Băii sau Cetatea Moldovei, Moldvabánya a Ungurilor, Stadt Mulda a Sașilor, și această a doua provincie ungurească în Nord a devenit liberă românească prin așezarea lui Bogdan, Voevod maramurășean. Nu a trecut nici jumătate de veac, și această țară a Moldovei ajunsese și țara Sucevei și țara Siretiului și țara Prutului, prinzând la Nistru drumul de negoț către stăpânirile tătărăști din stepă. Roman Voevod, urmaș al lui Bogdan, s'a putut intitula „Domn românesc al Moldovei până la Marea cea Mare“.

Între Români din Maramurăș, între cei din Valea Murășului, nemeși catolici, cu hrisoave de la regii Ungariei, așezați în județele românești, între Bănățenii de la Lugoj și Caransebeș, ostași din neam în neam, între acești nobili români de lege latină, de o potrivă cu nobilii unguri, sau rămânând ortodocși și ridicând biserici răsăritene cu inscripții slavone, ca în părțile Inidoarei pe la 1400, și între Domnii munteni, dăruiți de regii Ungariei cu țara Oltului, un ducat nou al Făgărașului, cu satele din marginea Sibiului, un ținut al Amlășului, mai târziu și cu alte stăpâniri ardelenesti, la Gioagiu și Vinț, și între Domnii moldoveni, primiți de la o bucată de vreme ca vecini liberi de un rege ca Ludovic-cel-Mare și ajunși, supt Ștefan-cel-Mare, în veacul al XV-lea, apărători ai Ardealului din voia regilor, ocrotitori ai Sașilor și comandanți ai Secuilor, stăpâni apoi pe întregul grup de sate de la Ciceu, pe

târgul cel mare, de pe Târnave de la Cetatea-de-Baltă, mai târziu pe însăși Bistrița, marele centru săsesc, s'a început o operă de luptă împotriva Turcilor, și cu toții împreună, supt Angevini, supt moștenitorii lui Sigismund Împăratul, supt regii cei noi ai Ungariei, au făcut zid de apărare împotriva Musulmanilor.

În acest timp, nu odată, după obiceiul de a lega țările prin jurăminte de vasalitate, care nu necinstiau pe nimeni, dar care nu impuneau Domnilor români nici sarcina de a plăti tribut, nici aceia de a da ajutor de oaste, s'a alcătuit acest front glorios de apărare a Europei. În el nu sânt mai mari și mai mici, stăpânitori și stăpâniți, ci ostași cu același drept, putându-și câștiga aceleași merite. O bucată de vreme, regele Ungariei era comandantul de căpetenie, apoi din județele românești ale Ardealului de Apus se ridică cei doi Români Ioan și Iancu din Indioara, dintre cari cel mai mare a ajuns, trecând prin Italia, unde a învățat meșteșugul armelor și a câștigat bani, apărător al Banatului și Voevod al Ardealului, în sfârșit regent al Ungariei, după moartea lui Albert, ginerele lui Sigismund. Slavii din Balcani i-au zis în cântecele lor Iancu Voevod. Ceva românesc a rămas întotdeauna în ființa lui, și poate și Sălăgeanca, soția lui, avea același sânge cu dânsul, de și, bine înțeles, erau catolici și nemeși. Legăturile lui cu Domnii din Moldova și Țara-Românească au fost foarte strânse. Nu era un stăpân și doi supuși cari au purtat lupta, ci o singură mare oaste creștină, în care Români, alături de Secui, de unii Sași din orașe și de nobilimea ungurească, au stat în rândul întâiu al luptătorilor.

Fiul lui Ioan Hunyadi, care și-a descoperit originea romană, din neamul Corvinilor, se credea înrudit cu Domnii munteni, cari își aveau ca semn corbul, în locul vechiului vultur. Matiaș Craiul s'a îndreptat către alte scopuri. Ca un Împărat al Apusului el a stăpânit Boemia și a cucerit Viena, unde era să moară. Atunci sarcina de apărare împotriva Orientului a căzut asupra Domnului Moldovei, Ștefan-cel-Mare. Frontul a rămas

același, dar acum l-a comandat Moldoveanul, și aceasta a urmat până la sfârșitul, în anul 1504, al lungii și rodnicii lui Domnii. Un sfert de veac după ce Ștefan al Moldovei a închis ochii, vechea Ungarie muria supt loviturile Turcilor în mlaștinile de la Mohács. Din sfărâăturile ei, Casa de Austria a luat o parte, la Nord, la Vest și la Sud, iar Sultanul Soliman și-a așezat Pașa în Buda.

Viața liberă a Ungariei, o bucată de vreme și cu titlul regal, pe care ai noștri l-au păstrat tuturor prinților maghiari ai Ardealului, s'a mărgenit în acest Ardeal și în părțile bănățene, crișene și maramurășene.

Cu ce s'a ținut această parte, rămasă creștină și liberă, a vechei Ungarii? Cu îndreptarea, de sigur, a familiilor maghiare Zápolya, Báthory, Rákóczy, Bethlen, Kemény, Apaffy, o bucată de vreme și un Român devenit catolic și nemeș Acațiu Bârseanul, Barcsay — și un alt Român, Gaspar Becheș, era să ajungă Craiu, împotriva lui Ștefan Báthory, cu vre-o sută de ani înainte. — cu banii ieșiți din negoțul Sașilor, cari nu îngăduiau să între oastea Craiului în orașele lor, cu vitejia Secuilor, apărători de graniță, dar și cu munca necontentită a miilor de mii de Români, cari locuiau satele cele mai multe, cari pătrundeau în marginile orașelor, cari dădeau, din timp în timp, oameni de samă, vrednici să stea pe aceeași linie cu frunțașii celorlalte neamuri.

Ardealul, când catolic, când luteran sau calvin, de și ortodox în adânc, nu a fost niciodată un Stat național, ci o tovărășie între neamurile îndreptățite, între care nu erau Români, și între vechii locuitori, rămași fără drepturi.

Nu poate fi vorba nici de o prigonire națională a Românilor, nici de un sentiment de vrăjmășie a acestora împotriva stăpânitorilor pe cari îi aveau, de și, bine înțeles, Domnii din Moldova și din Țara-Românească, de câte ori, adecă foarte des, intrau cu steagurile lor în provincie și se așezau în strănile bisericilor de legea lor, erau primiți cu o deosebită iubire de

oameni cari aveau aceeași lege, aceeași limbă și erau de același neam.

Când calvinismul nemeșilor unguri sau luteranismul Sașilor din orașe a început lupta pentru a câștiga credincioși, s'a întrebuițat față de Români limba lor. Și, dacă, mai târziu, unii Vlădici au fost prigoniiți, prigonirea era un capitol din lupta calvinismului împotriva ortodoxiei.

Că Românii nu puteau să ajungă la aceeași stare cu ceilalți locuitori, aceasta se datorește faptului că lumea trăia pe atunci pe temelia hrisoavelor, că era foarte greu ca un hrisov să fie sfărâmat și era încă mai greu să se dea un nou hrisov aceloră cari fuseseră lipsiți de dânsul.

V.

De pe urma războaielor Casei de Austria cu Turcii, pe cari i-a izgonit de supt zidurile Vienei, li-a luat Buda și Pesta, ținuturile de dincolo de Tisa, pe urmă și cele de dincoace, vechiul front ardelean s'a refăcut, de fapt, între toate națiile.

Și iată cum: Casa de Austria aducea cu dânsa o armată de așezat în sate și orașe, firește neplăcută locuitorilor; aducea funcționari; aducea limba germană, pe care cei mai mulți nu o cunoșteau; aducea sistemul austriac de a privi pe orice locuitor al țerii înainte de toate ca un birnic. De aceia împotriva stăpânirii austriace au fost de fapt toți, chiar Sașii deprinși a trăi liberi până atunci; cu atât mai mult Ungurii calvini. Atunci, ca să câștige un sprijin, Casa de Austria s'a îndreptat spre Români. A unit cu catolicismul o parte din Biserica lor, a făgăduit preoților români o situație de avere pe care nu o avuseră niciodată și a pus în vederea fruntașilor intrarea în dregătorii. Când a fost vorba de lupta împotriva privilegiaților, marele episcop român, Ioan Inocențiu Micu-Klein, a fost sprijinit, dar, când a fost vorba să se recunoască Români ca o nație constituțională în Ardeal, cererile nenorocitului episcop, înstrăinat la Roma pentru a muri în surgun, au fost răspinse cu o cruzime rece. Numai după o adevărată răscoală, supt Sofronie, a celor mai mulți Români rămași ortodocși, li s'au dat și lor episcopi, dar în fruntea lor au trecut pe rând câțiva Sârbi, cari aveau și grija Răsăritenilor din Buda și din părțile de Sud ale Ungariei.

Guvernul austriac, care avea nevoie de birul de bani și de birul de sânge, pentru care a întemeiat și grănicerii români, nu a ținut samă niciodată de deosebiri de nație decât pentru a întrebuița o nație împotriva celeilalte. Aceasta cu toate bunele gânduri ale Împăratului Iosif al II-lea: el este acela care a lăsat răscoala țeranilor din munții Apuseni a lui Horea să lovească în castelele nemeșilor unguri, dar nu a făcut nicio mișcare ca să scape de la moarte pe acela care se privia ca un Craiu de răscoală al iobagilor români. Oricine se va mai ridica dintre Români pentru a servi interesele austriace va fi plătit, după îndeplinirea sarcinii sale, cu aceeași nerecunoștință.

VI.

După Revoluția francesă de la 1789, popoarele au început să se simtă mai mult decât în trecut. Pe când înainte, între intelectualii lor, aici în Ardeal, fusese acea tovarășie care făcea pe fruntașii Românilor să poată lucra alături de Unguri, și chiar de Sași, de Unguri mai mult chiar decât de Sași, un Samuil Clain și un Petru Maior fiind corectori pentru cărțile românești la Tipografia Universității din Buda, unde s'au tipărit atâtea cărți ale noastre, un Șincai lucrând în biroul învățaților unguri de pe vremea sa, cu toată conștiința românească a acestor căpetenii în cărturărie ale Românilor, cu toată mândria lor, câștigată în școlile austriace și române, că se coboară din Roma veche, de atunci înainte fiecare popor se închide în cultura sa.

Din această cultură, prea strâns mărgenită, au ieșit porniri de închidere, tot mai strânsă, în cetățui politice. Când a venit anul revoluționar 1848, fiecare a stat, cu arma încărcată, gata să tragă în celălalt. Romantismul politic a făcut atâtea jertfe între cei mai buni. Ungurii au împușcat pe cel mai de samă dintre Sași, pastorul Roth. Intre Româniii lui Avram Iancu și Ungurii revoluționari s'a început o luptă de distrugere, care a sângerat Ardealul întreg și în care Româniii erau îndreptății când își apărau dreptul de a trăi ca adevărată nație românească, drept care până atunci nu li se admisesse de nimeni. Totuși, ideia libertății a făcut pe unul dintre cei mai mari cugetători și scriitori ai Românilor liberi din acel timp, Nicolae Bălcescu, să

dea mâna cu Kossuth. Când revoluția a fost sfârșită. Austria a întins pacea silnică a administrației sale formaliste. Au trebuit înfrângeri ale oștilor împărătești, pentru ca, aproape douăzeci de ani după revoluție, să învie Coroana ungară, dar fără nicio înțelegere, și atunci, pentru viața popoarelor. S'a întemeiat prin actul dela 1867 vechea Ungarie a veacului de mijloc, fără asigurare pentru neamurile celelalte.

Când romantismul îngust al politicianilor unguri din clasa mijlocie, așa-numită gentry, a început opera de desnaționalizare, zădarnică mai mult decât periculoasă, Viena s'a mulțămît să fie unealtă de înțețire la început, pentru o părăsire complectă la sfârșit. Înșelând pe toată lumea, ea izbuteste să facă într'un moment dintr'o minte ca lui Aurel Popovici mijlocul de răspândire a unor idei care tindeau la înstăpânirea unei noi tiranii austriece. Așa s'a ajuns la marele războiu, purtat cu ura firească ieșită din astfel de împrejurări.

Și, când s'a hotărât desființarea vechilor State de mai multe neamuri, pentru ca fiecare să fie domn acasă la dânsul, cum însăși tovărășia dintre națiile care se păstraseră atâtea veacuri laolaltă făcea să fie împreună, pe același pământ, oameni de mai multe limbi și de mai multe conștiințe, aceia ce fusese marea vrednicie și marele folos al trecutului s'a prefăcut în mijlocul de căpetenie pentru scormonirea unei uri nouă după războiu.

Dar vremea romantismului, cu părțile bune și cu cele rele, a trecut. Omenirea începe o viață nouă. Ea se gândește să clădească o nouă civilizație economică, pe alt temei decât acela din trecut. Din crisa care zguduie astăzi toate societățile capitaliste trebuie să iasă ceva nou și trainic. Orice om cuminte își pune întrebarea : este cu putință să se ducă mai departe ce împărțește omenirea în bucăți înduşmănite, ceia ce este și pricina de căpetenie a prezentei crize?

Ea se poate rezolva numai în două feluri: prin dărâ-marea întregii civilizații europene, în dauna neamurilor de mai mică valoare, ori prin reluarea acelei colaborații,

mai ales a neamurilor din Europa, de care lumea este lipsită de prea multă vreme.

Cu gândul la aceasta, avem un mare noroc. Ura este numai în straturile de sus, hrănită de ziare, de cărți și cultivată prin școli. Jos, oamenii cari depun aceeași muncă se pot înțelege între dânșii. Țeranul român și țeranul maghiar, locuind același pământ, când sânt lăsați în sama lor, fără ațîțări, duc buna casă de odinioară. Meșteșugurile, negoțul cer legături de care nu se poate lipsi cineva numai fiindcă unul vorbește o limbă și altul alta.

Și, între intelectuali, de o bucată de vreme, se desface un interes tot mai puternic al unora pentru cultura celorlalți și se găsește dese ori, supt deosebirea limbilor, același suflet. Iar, în fund, pentru toate națiile care locuiesc în România, și mai ales pentru aceste două mari nații, Românii și Ungurii, se desemnează încă odată primejdia asiatică, întruchipată în bolșevism, care nu face decât să puie într'o nouă formă ceia ce a fost odinioară amenințarea Cumanilor, Pecenegilor și Turcilor otomani.

A se trezi din beția înviersunărilor de ieri este, pentru aceste două nații, care, în interesul lumii întregi, nu trebuie să se distrugă una pe alta, nu numai o datorie de umanitate, dar și una de proprie conservare.

VERIFICAT
1937

◆
Tipografia
„Datina Românească”
Vălenii-de-Munte
◆